

12 oktober 2013
UNIVERSITEIT ANTWERPEN
AULA RECTOR DHANIS, ANTWERPEN

“Toekomstverkenningen Richard CELIS”

Op weg naar 2020. Welk sociaal beleid voor en door Vlaanderen ?

TOELICHTING

Em. Prof. Eric Ponette

INTRODUCTIE

Prof. Jan De Groof

hoogleraar Europacollege Brugge, Universiteit Tilburg

VISIE

Prof. Paul Schnabel

tot 2013 directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Nederland)
en hoofddocent Universiteit Utrecht

Caroline Ven

gedelegeerd bestuurder Ondernemingsplatform VKW

Prof. Marc De Vos

directeur Itinera Instituut hoogleraar Universiteit Gent
en Vrije Universiteit Brussel

PANEL

Etienne Vermeersch, vice rector em. Universiteit Gent

Inge Vervotte, Welzijnskoepel Emmaüs

Rik van Cauwelaert, journalist en columnist

BELEIDSOPTIES

Prof. Hendrik Vuye

Hoogleraar Universiteit Namen

1. Vooraf:

Op weg naar 2020 staat Vlaanderen zonder twijfel voor nogal wat uitdagingen. Om er maar enkele te noemen: culturele identiteit verzekeren in een omgeving die steeds sterker internationaliseert, politieke autonomie laten sporen met een almaar dwingender Europese

sturing, onze hoge levensstandaard bewaren in een onzekere wereldeconomie, sociale samenhang stimuleren en verzoenen met toenemende diversiteit en individualisering... De Toekomstverkenningen openden vorig jaar met een conferentie over de Nederlandse cultuur en -taal in een zich integrerend Europa. In 2013 ligt de focus op de actualisering van ons sociaal stelsel in een krimpende economie en een wijzigende demografie.

Een aantal Vlaamse verenigingen zoals de Beweging Vlaanderen-Europa, de Marnixring Internationale Serviceclub, VOS-Vlaamse vredesvereniging en VVB- Vlaamse Volksbeweging namen samen het initiatief voor de realisatie van dit project. Zij gaven het de naam mee van notaris Richard Celis uit waardering voor zijn levenslang engagement om de Vlaamse emancipatie vanuit variërende platformen te actualiseren.

Daarnaast geniet het project ook de medewerking van een scala Vlaams-Nederlandse verenigingen.

2. Verwelkoming en toelichting:

Em. Prof. **Eric Ponette**, verwelkomde de meer dan 500 aanwezigen en verduidelijkte het thema van de conferentie: “ Welk sociaal beleid willen wij voor Vlaanderen op weg naar 2020?”. Om het discussieterrein af te bakenen werden aan de organiserende verenigingen een aantal kritische vragen gesteld of stellingen voorgelegd, zoals:

- Is een sociaal Vlaams beleid mogelijk zonder Vlaamse sociale zekerheid?
- Met de demografische evolutie in het achterhoofd en de te verdelen middelen, zal - een toekomstig Vlaams beleid voldoende sociaal kunnen zijn?
- De interpersoonlijke solidariteit moet hand in hand gaan met responsabilisering.
- Ziet u mogelijkheden voor een Vlaams-Nederlands welzijnsbeleid?
- Behoort een Europese sociale zekerheid tot de mogelijkheden en kan Vlaanderen daarop wachten?

Twaalf van de zestien verenigingen gaven aanwijzingen voor de debatthema's.

3. Introductie

In een kort overzicht schetste conferentievoorzitter Prof. **Jan De Groof**, hoogleraar Europacollege Brugge en Universiteit Tilburg, een aantal kerngedachten:

- Investeren in cultuur kan vleugels geven aan de regio.
- Gezondheidsbeleid, onderwijsbeleid, gelijke kansen beleid zijn essentieel.
- Menselijke waardigheid is grondwettelijk verankerd in artikel 23 van de Europese grondwet: recht op sociale zekerheid, op huisvesting, op kinderbijslag.
- Maar, iedereen is het erover eens, het Belgisch sociaal stelsel is duur en inefficiënt.
- En met de overdracht van bevoegdheden valt de homogenisering van het sociaal beleid op.

Jan De Groof concludeert: er is nood aan beleid.

4. Visie

4.1. Van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving

Prof. **Paul Schnabel**, tot 2013 directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Nederland) en hoofddocent Universiteit Utrecht, schematiseerde de situatie en het beleid van onze Noorderburen. De aan de gang zijnde ontwikkeling (men evolueert van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving) werd al duidelijk aangegeven in de troonrede van koning Willem-Alexander. Wat had de

verzorgingsstaat niet allemaal te bieden? Sociale zekerheid, gezondheidszorg, onderwijs tot 18 jaar voor iedereen, volkshuisvesting met huurtoeslag voor de lagere inkomens, kunst en cultuur voor alle belangstellenden en welzijnszorg. Maar dergelijke verzorgingsstaat die verzekert, verzorgt, verbindt en verheft, is niet langer betaalbaar. De omslag naar een meer geïndividualiseerde participatiestaat is daarom in Nederland reeds ingezet met als centrale gedachte 'verantwoordelijkheid nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving'. Burgers moeten voor zichzelf en voor elkaar gaan zorgen. Deze nieuwe 'hybridische' verzorgingsstaat, combineert het Rijnlandmodel met de Angelsaksische en Scandinavische modellen. De zorg wordt geleidelijk beperkt tot wie het echt nodig heeft; meer mantelzorg en vrijwilligerswerk wordt een noodzaak; de eigen bijdragen nemen toe en worden afhankelijk van de eigen vermogenssituatie; de uitkeringen worden beperkt in de tijd en de drempels worden hoger gelegd. Meer mensen moeten meer jaren aan het werk voor meer uren. Tenslotte worden verzekerde rechten ingekrompen en de verplichtingen nemen toe. Spreker ziet dit als de 'emancipatie van de burger'. Het belet echter niet dat dit nieuw model nog steeds een reusachtige slokop is. Het gaat om 250 miljard euro, waarvan 32 miljard voor de AOW (Algemene Ouderdomswet; inkomen waarop iedere inwoner van Nederland vanaf zijn 65^e recht heeft). De verzorgingsstaat wordt dus niet helemaal ontmanteld, maar uitgedund.

Daarnaast focuste Paul Schnabel op de rol die decentralisatie is gaan innemen wanneer het gaat over sociaal beleid. Het lokaal- en zelfs het buurtniveau (steden en gemeenten) krijgen steeds meer vitale hefboomen in handen.

Het opbouwen van een participatiemaatschappij wordt een lastige taak en zal voor velen bedreigend overkomen, niet in het minst door de 'internationalisering' van het land (lees migranten) en de vergrijzing.

4.2. Onze economie is niet gezond genoeg

Caroline Ven, voormalig sociaaleconomisch kabinetschef van Yves Leterme en Herman Van Rompuy, gedelegeerd bestuurder Ondernemingsplatform VKW (vroeger 'Verbond van Kristelijke Werkgevers en Kaderleden'), ging in op de uitdagingen voor een succesrijk sociaal model in Vlaanderen en hanteerde daarbij een overvloed aan grafieken.

Kansen scheppen, herverdelen van de rijkdom, een gezonde economie en bestuursefficiëntie zijn volgens spreker de vier pijlers van een sociaal beleid dat mensen vleugels moet geven. Vlaanderen scoort daarin meestal goed, in sommige domeinen staat het aan de top (onderwijs, gezondheidszorg), maar Vlaanderen gaat ook af op een aantal essentiële punten. Alhoewel er veel hoog opgeleiden zijn, zijn er te weinig wetenschappelijk afgestudeerden (ingenieurs). Een enorme kloof blijft bestaan tussen de prestaties van sterke en zwakke leerlingen. Levenslang leren scoort laag in Vlaanderen. De werkzaamheidsgraad is hoog, maar laaggeschoolden, niet-EU-burgers en 50-plussers komen niet aan de bak. Verder heeft de Vlaming een hoge dunk over zijn eigen gezondheid, maar anderzijds nemen de depressieve klachten toe. Niettemin heerst er een zeer grote levenstevredenheid. Verder valt vooral de inkomensgelijkheid op, waardoor er in Vlaanderen weinig armoede heerst (dit in tegenstelling tot een wereldwijde evolutie van toenemende inkomensongelijkheid). Op economisch vlak is Vlaanderen echter geen topregio. Het ondernemersklimaat is middelmatig en de overlevingsgraad van bedrijven is laag. Onze concurrentiekracht neemt af. Onderzoek en ontwikkeling doen het minder goed dan in Wallonië waar

het Marshallplan zijn eerste vruchten afwerpt. Vlaanderen verliest stilaan zijn relatieve voorsprong t.o.v. Wallonië.

Ook de efficiëntie van onze instellingen kan beter. We zien nog altijd een toename van de semipublieke sector (bron em. prof. W. Moesen - KUL)!

Caroline Ven concludeert dat onze economie niet gezond genoeg is, we moeten een tandje bijsteken. Daarbij helpt het ook al niet dat onze demografie ongunstig is, een uitdaging van grote omvang (vooral in Brussel). Ons onderwijs moet daarom kwalitatief en inclusief (kansarmen) zijn. Gefocusseerd moet worden op innovatie, efficiëntie en kostenbeheersing. Meer dan ooit is er volgens spreker nood aan de integratie van allochtonen.

Geheel buiten het onderwerp minimaliseerde Caroline Ven de miljardentransfers van Vlaanderen naar Wallonië. Die zouden 1,5% à 3% (sic) bedragen van het BBP en een normale zaak zijn aangezien transfers ook in ander landen bestaan!

4.3. Het compromis tussen socialisme en kapitalisme staat onder druk

Prof. **Marc De Vos**, directeur Itinera Instituut, hoogleraar Universiteit Gent en Vrije Universiteit Brussel, bracht een bijzonder pessimistisch verhaal en pleit voor een mentale 'time out'. We moeten ons gaan afvragen wat en wie men met het sociaal beleid willen bereiken. Door de begrotingstekorten, de staatsschuld - voor de spreker is de crisis terug te brengen tot een *schuldverslaving*- en de meerkost van de vergrijzing, nadert België op vlak van betaalbaarheid niet alleen het figuurlijke 'plafond', maar zal het er keihard doorheen knallen. Het historisch compromis tussen kapitalisme en socialisme is dan niet langer houdbaar. België en de Belgen zijn hierover echter in een staat van ontkenning.

Welke opties staan open? De eerste boodschap die de professor meegeeft is 'groeien'; de taart moet groter. Voornamelijk de werkzaamheidsgraad moet stijgen bij de laaggeschoolden, de 55plussers en de niet-EU-burgers. Het potentieel om te participeren in deze maatschappij is niet voor iedereen gelijk. Het boegbeeld van de denktank Itinera wees op de toenemende maatschappelijke polarisatie die zich tevens "intergenerationeel" zal manifesteren.

Daarnaast moet er werk gemaakt worden van een cultuuromslag. De enorme spanning die ontstaan is tussen wat van de overheid verwacht wordt en wat budgettair mogelijk is, gaat niet meer verdwijnen. De gezondheidszorg is een verhaal geworden van consumentisme. De groei bedraagt zowat het dubbele van onze economische groei. Daarbij voert het RIZIV een dirigerend en distribuerend beleid. Daartegenover plaatst Marc De Vos 'personal health monitoring'. Preventie, het verbeteren van leefomstandigheden, is daarbij essentieel. De bevoegdheden die Vlaanderen binnenkrijgt moeten optimaal gebruikt worden. Voor ouderenzorg kan men nu vertrekken van een wit blad.

Tenslotte deed de professor ook schamper over het gevoerde arbeidsmarktbeleid met de vele banenplannen; doelgroepmaatregelen die voor 70% verkwistend zijn (er zijn momenteel 120 initiatieven voor tewerkstelling). "Ga daarentegen individualistisch tewerk", is zijn oproep: profileren, activeren en opleiden zijn de sleutelwoorden.

Conclusie: Nederland neemt reeds zijn medicijnen, in België is er nog veel werk aan de winkel.

5. Panel

Interventies en commentaren van persona grata, naar zeggen van prof. De Groof, aangezocht vanwege hun authenticiteit, scherpzinnigheid en moed...

5.1. Er worden teveel kinderen geboren

Filosoof **Etienne Vermeersch**, vice rector em. Universiteit Gent merkte op dat Vlaanderen te klein is om helemaal alleen de sociaaleconomische problematiek aan te pakken. Aangezien deze vast verbonden is met de economie kan zoiets alleen in Europees verband gebeuren. Ook waarschuwde hij voor het onbesuisd omvormen van een verzorgingsmaatschappij naar een participatiemaatschappij. Hoe ver kunnen we daarin gaan, welke normen gelden daarvoor en waar is de controle, vroeg hij zich af. Decentraliseren, goed en wel, maar het is toch niet denkbaar dat het lokaal niveau zal bepalen of een tandartsfactuur wordt terugbetaald of niet? En hij besluit: er moeten algemene criteria gelden.

Meer inhoudelijk pleit Etienne Vermeersch voor een graduele plafonnering van de lonen op basis van leeftijd. Oudere werknemers worden anders op termijn onbetaalbaar. Ook de pensioenen moeten eenzelfde lot ondergaan. Tot verwondering van velen haalde spreker een wit konijn tevoorschijn. Volgens hem zal een drastische verlaging van de arbeidskosten gepaard aan een substantiële verhoging van de BTW de werkzaamheidsgraad verhogen! De redenering is de volgende: een daling van de prijzen door de verlaagde arbeidskost zou gecompenseerd worden door de verhoogde BTW. Per saldo wijzigt er dus niets. Maar, doordat de import duurder wordt en de uitvoer goedkoper, ontstaat een soort devaluatie-effect waardoor de koopkracht en de consumptie toenemen en dus ook de werkgelegenheid.

Voor het terugdringen van de kosten van de gezondheidszorg verdedigt spreker een 'substantieel' preventiebeleid (bv. tegen het roken). In de eerste plaats denkt hij daarvoor aan de school. Artsen moeten maximaal generische geneesmiddelen propageren en het is een taak van de overheid om het publiek daarvoor te *responsabiliseren*. Tenslotte is een debat nodig over de droevige zaak van de 'weesziekten' (weesziekten zijn ziekten die bij minder dan vijftig op honderdduizend mensen voorkomen; weesgeneesmiddelen zijn verschrikkelijk duur en hun ontwikkeling is complex).

Voorts wees spreker nog op een demografisch probleem: er worden teveel kinderen geboren! Bij een bevolkingstoename verplaatst het probleem van de onbetaalbare vergrijzing zich immers gewoon doorheen de tijd.

Ook met betrekking tot het onderwijs, dat voor hem essentieel is, neemt Etienne Vermeersch een eigenzinnig standpunt in; onderwijs moet de 'gehele' opvoeding van de jeugd voor haar rekening nemen: Het onderwijs moet voorbereiden op een job maar vooral opvoeden tot 'zelfbeschikking'. Een bijdrage leveren aan de maatschappij –mantelzorg- moet een vanzelfsprekendheid worden. Horen we hier geen echo van de inaugurale rede van pres. John Kennedy (*'ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country'*)?

5.2. De Gevende Mens

Inge Vervotte, gedelegeerd bestuurder van de Welzijnskoepel Emmaüs, stelt vast dat er een kern bestaat van mensen die vastlopen op alle domeinen. Meer dan 75% van hen hebben ouders die een historiek hebben in de psychiatrie of de kansarmoede. Als voormalig CD&V-minister voor Welzijn, brak zij een lans voor een **multimodale**

aanpak: elk probleem heeft meerdere aspecten en moet op meerdere niveaus tegelijk worden aangepakt. Pakketten gericht op een doelgroep leiden tot verspilling. Volgende criteria moeten gelden voor een kwalitatief hoogstaande zorg: toegankelijk (tijdig en beschikbaar), performant (maar geen *verzaking*), billijk en rechtvaardig en, zeer belangrijk, vrije keuze van therapie en therapeut. Ook de relevantie ten overstaan van het algemeen belang moet onderzocht worden (preventief optreden i.p.v. terugbetaalde medicijnen).

De zorg voor een menswaardig bestaan is 'verkokerd': onderwijs, woonbeleid, mobiliteit... Zij vormen samen 'het beleid'. Maar alles hangt aan elkaar, al die componenten werken op elkaar in. Mobiliteit bv. heeft een invloed op de volksgezondheid (fijn stof, allergieën). Inge Vervotte pleit voor een **flexibel** beleid dat moet gericht zijn op het creëren van 'ruimte' (geen reglementitis). Verwijzend naar haar mensvisie, hield spreker vervolgens een warm pleidooi voor de **homo donaticus**. Liever dan systemen te installeren die de steun continueren, wil zij het verantwoordelijkheidsgevoel opkrikken; eigenfinanciering kan daar een middel voor zijn. Om daarin te slagen moet aan enkele voorwaarden voldaan worden. Toegang tot informatie en informatiedeling is daarbij essentieel. Preventie en subsidiariteit evenzeer, maar Inge Vervotte waarschuwt: wij moeten ons in Vlaanderen hoeden voor de wet van **de verlammeende voorsprong**.

5.3. Coherent beleid wordt onmogelijk

De zesde staatshervorming met de bijgeleverde financieringswet zal volgens **Rik van Cauwelaert**, journalist en columnist, een coherent beleid onmogelijk maken. Hij staat met die visie niet alleen, ook het ACV is die mening toegedaan. De deelstaten zullen maar voor 90% gefaciliteerd worden (In totaal zal de federale overheid zo'n 2,5 miljard euro voor zich houden). Met betrekking tot de ouderenzorg jermieert het FGTV, dat de impact van de gebrekkige financiering ingrijpend zal zijn ("Wallonië is er niet klaar voor"). Dus leven we nog altijd in een ontkenningfase, alhoewel Frank Vandenbroucke, meer dan tien jaar geleden reeds, de gigantische kostenexplosie voorspelde. Door de vergrijzing enerzijds, en de vergroening anderzijds (kinderaanwas, vooral in de grote steden), zal de overheid niet meer bij machte zijn haar engagementen na te komen.

We stevenen ook regelrecht af op een geneeskunde met twee snelheden. Em. Prof. Cassiman (voorzitter Vlaamse liga tegen kanker) bond de kat de bel aan toen hij de vraag stelde of dure kankerbehandelingen voor iedereen, ouderen inbegrepen, gehandhaafd zullen blijven. Een ethisch probleem dient zich dus aan.

Conclusie: de federale sociale constructies zijn uitgewoond. Rik van Cauwelaert is ervan overtuigd dat de splitsing van de sociale zekerheid ingezet is. Een volgende staatshervorming zal die splitsing voltooien.

6. Beleidsopties

Prof. **Hendrik Vuye**, hoogleraar Universiteit Namen, gaf nog vlug een cursus 'Belgische Institutionele Obstakels'. De versnippering van de bevoegdheden zal leiden tot een kluwen van jewelste. Voor persoonsgebonden aangelegenheden is Vlaanderen bevoegd, maar de sociale zekerheid is federaal gebleven. De afbakening staat echter nergens omschreven. Het grondwettelijk hof maakt er zich vanaf door te stellen dat de bevoegdheden geïnterpreteerd moeten worden in de zin van **verenigbaarheid**. Dat zou dus voor Vlaanderen een surplus kunnen betekenen, maar het tegendeel is natuurlijk ook mogelijk. Voor de

professor is de huidige staatshervorming daarom niet veel meer dan **omslagfederalisme**. Neem de kinderbijslag; die wordt overgeheveld, maar de dotaties blijven federaal. Bijgevolg kan men vrezen dat al deze deels federale, deels regionale constructies aanleiding zullen geven tot rechtsonzekerheid, inefficiënt bestuur en juridische veldslagen. Over de transfers willen de Franstaligen het liefst zwijgen. Voor hen is die solidariteit “la valeur centrale de la Belgique”. Zij spreken nog het liefst van “solidarité interpersonnelle”, die staatsvormend zou werken: van solidariteit over geldstroom tot natie. De beeldvorming over de herverdelingsmechanismen in Vlaanderen is helemaal anders. Solidariteit veronderstelt een maatschappelijke cohesie en een politieke unie. Spreker drukt het uit als volgt: “de bereidheid moet er zijn”. In België is de solidariteit daarentegen verplicht en bovendien, in tegenstelling tot de Franstalige interpretatie, **interregionaal**. Zij wordt georganiseerd op macroniveau, maar hoe hoger het niveau, hoe minder bereidheid tot solidariteit aanwezig is! In feite is België een **transferunie** (zoals Europa). De vraag is waarom sommigen in Vlaanderen dergelijke geldstromen blijven gedogen.

7. Nawoord

Prof. **Jan De Groof** prees zich gelukkig met het debat dat blijk gaf van **de kracht van het initiatief** en eindigde met een culturele ontboezeming aan het adres van erenotaris Richard Celis:

***Belangrijk is niet de weg die we zijn gegaan,
Maar de sporen die we hebben nagelaten.***

*Verslag: **Marc Bulté**, algemeen verslaggever Marnixring Internationale Serviceclub.
Met dank aan **Bob Steel** en **William Verbraecken** voor de aantekeningen; foto: 'Doorbraak'.*